

Operačný program
**Efektívna
verejná správa**

Európska únia
Európsky sociálny fond

Občianske združenie Tobiáš, Solivarská 60, 080 05

ŠTÚDIA BARIÉR V PRÍSTUPE K PREDPRIMÁRNEMU VZDELÁVANIU V KE A PO KRAJI

Merateľné ukazovatele aktivity 1.1

*Dokument bol vytvorený v rámci projektu "Zefektívnenie verejných politík s dopadom na predprimárne vzdelávanie sociálne znevýhodnených skupín".
Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu.*

Kolektív autorov

Text neprešiel jazykovou ani grafickou úpravou.

Slovenská republika patrí v Európskej únii medzi krajiny s najslabšou dostupnosťou predprimárneho vzdelávania pre všetky deti. V roku 2017 navštevovalo materské školy 76,5% detí vo veku nad 4 roky, pričom priemer v EÚ je za to isté obdobie 95,5% (European Commission 2018). Omnoho nižšie je odhadované percento rómskych detí v materských školách, napr. podľa zistení European Union Agency for Fundamental Rights (FRA) to za rok 2016 predstavuje iba 34% zo všetkých rómskych detí od 4 rokov (FRA 2016). Znevýhodnenie rómskych detí naznačuje aj vysoká zhoda okresov s najnižším podielom detí v predprimárnom vzdelávaní a najvyšším podielom odhadovanej rómskej populácie.

MŠ je najmenej dostupná deťom z chudobných komunít, typická materská škola v našej vzorke je bez chudobných rómskych detí (Med = 0), presnejšie ak riaditeľky vedú školy, v ktorých chudobné rómske deti sú, potom sú vo vysokých počtoch (menej ako 20% z celkového počtu MŠ vo vzorke) – teda možno predpokladať, že ide o tzv. „rómske“ materské školy. V 80-tich% materských škôl chudobné rómske deti nie sú. Pripomínáme, že v 45,68% obcí je chudobná rómska komunita a Rómovia žijú až v 75% obcí. Znamená to, že vo viac ako v polovici obcí nie sú deti z MRK v predprimárnom vzdelávaní vôbec.

Takmer vo všetkých obciach navštívených v terénnom kvalitatívnom zisťovaní sú rómske deti, ktoré do materskej školy nechodia, výnimkou sú dve obce – v jednej z nich je viac ako 70% rómskeho obyvateľstva (ide o obec s menej ako 500 obyvateľmi) a v druhej sú všetky MŠ etnicky zmiešané, podľa výpovedí respondentov (vrátane zástupcov samosprávy) v obci žijú Rómovia na lepšej ekonomickej úrovni ako v okolí, obec nemá marginalizovanú komunitu (iba niekoľko menších rómskych susedstiev) a veľká časť miestnych Rómov je ekonomicky aktívna.

Najčastejšie sme sa stretli so situáciou, keď účasť rómskych detí z marginalizovanej komunity na predprimárnom vzdelávaní podmieňuje existencia MŠ v blízkosti komunity. Takéto materské školy sú etnicky homogénne, časť z nich má nedostatočné kapacity (vzhľadom k počtu detí v MRK a záujmu o predprimárne vzdelávanie), poldennú prevádzku a riaditeľky sa sťažujú na finančnú nestabilitu.

Kategorizácia obcí podľa prítomnosti rómskych detí v MŠ

- *Väčšina alebo veľká časť detí z MRK materskú školu nenavštevuje:* ide o obce s marginalizovanou rómskou komunitou vo vzdialenosti alebo na okraji obce a s jednou materskou školou, v ktorej je len veľmi málo rómskych detí z „lepších“ rodín žijúcich mimo rómskych osídlení alebo o obce s viacerými MŠ, ktoré nie sú rómskym deťom z MRK dostupné (z rôznych dôvodov).
- *Rómske deti navštevujú MŠ v blízkosti MRK:* obec má dve alebo viac MŠ z nich jedna alebo dve sú v blízkosti MRK. Takáto situácia sa vyskytuje aj v prípade jednej MŠ v obci, ktorá má v MRK elokovanú triedu. Takéto školy alebo triedy navštevujú iba rómske deti. V ostatných MŠ v obci je len veľmi málo rómskych detí, opäť

podľa respondentov ide o deti z lepších rodín. Školy v MRK môžu mať poldennú prevádzku. Väčšina z nich kapacitne nepostačuje, takže pre časť detí je MŠ nedostupná.

- *Rómske deti MŠ navštevujú:* ide o obce s prevahou rómskeho obyvateľstva (MŠ navštevujú prevažne rómske deti), prevádzka v MŠ môže byť poldenná a jednu obec, ktorá má 3 etnicky heterogénne MŠ – väčšina Rómov v tejto obci žije v priestorovej integrácii s majoritným obyvateľstvom. Podľa rozhovorov zrealizovaných v obci, je socioekonomická situácia rómskych rodín priaznivejšia ako v okolitých obciach.

Identifikovať a analyzovať bariéry v prístupe k predprimárnemu vzdelávaniu predovšetkým vo vzťahu k deťom z marginalizovaných rómskych komunít bolo hlavným zámerom terénneho zisťovania. Samozrejme viaceré nedostatky sa týkajú všetkých skupín detí, detí so zdravotným znevýhodnením, prípadne chudobných detí bez ohľadu na ich etnicitu, ale kombinácia sociálneho znevýhodnenia (chudoba, materiálna deprivácia, sociálne vylúčenie), priestorovej vzdialenosti (v prípade segregovaných rómskych osídlení) a etnicity (predsudky) znevýhodnenie znásobuje, zaväzuje rodičom ruky a platí, že bez spolupráce viacerých aktérov a podpory štátu nemožno očakávať posun k lepšiemu.

Na úvodných stretnutiach so zástupcami inštitúcií v okresoch, ale aj v niektorých individuálnych rozhovoroch so sociálnymi pracovníkmi, zástupcami samospráv a materských škôl sa objavovalo rozdeľovanie rómskych rodičov do dvoch skupín. Na tých, ktorí žijú medzi majoritou a Rómov z „osád“ (teda marginalizovaných rómskych komunít na okraji alebo vzdialených od obce). Deti Rómov žijúcich v etnicky zmiešaných susedstvách sú v materských školách vo väčšom rozsahu, ako deti z MRK. Respondenti túto skutočnosť, okrem iného, interpretovali tak, že integrovaní rómski rodičia majú väčší záujem o dobré vzdelávanie svojich detí, na rozdiel od chudobných rodičov z MRK, ktorým je to jedno. Zdá sa, že rozdeľovanie Rómov na slušných a neslušných, tých so záujmom a bez neho, tých čo sa o deti starajú a nezaujímajú je rozšírené vo všetkých nami oslovených skupinách (vrátane rodičov). V následných diskusiách však pracovníci uznávajú, že prekážky Rómov z MRK sú omnoho ťažšie prekonateľné (v niektorých lokalitách podľa hodnotenia sociálnych pracovníkov neprekonateľné) v porovnaní so všetkými ostatnými rodičmi, vrátane Rómov žijúcich v stabilnejších socio-ekonomických podmienkach a v priestorovej integrácii.

Je pravdou, že ak boli v nami navštívených obciach deti vo veku od 3-6 rokov, ktoré materskú školu nenavštevovali, boli to najmä rómske deti, resp. deti z marginalizovaných rómskych komunít. Aj pri mapovaní terénu sme sa vo viacerých obciach stretli so situáciou, ktorú naznačili výsledky dotazníkového prieskumu - kedy etnicky zmiešanú materskú školu v obci navštevovali iba rómske deti z „lepších“ („poriadnejších“, „slušnejších“, „bohatších“,

„integrovaných“) rodín žijúcich v priestorovej integrácii s majoritou a aj to v nízkom počte (napr. 3,5,7 rómskych detí v MŠ s kapacitou nad 25 detí). „*Nemáme v MŠ chudobných Rómov, tak tí to zvládajú.*“ (učiteľka, KE okres 03 obec 02) V tom lepšom prípade mali deti z MRK alebo aspoň časť z nich dostupnú „svoju“ školu, v horšom prípade deti žijúce v rómskom osídlení do materskej školy nechodili (s touto situáciou sme sa stretli aj v obciach s veľkými komunitami). Respondenti nám ponúkli viacero vysvetlení.

V prvom rade je to finančná nedostupnosť predprimárneho vzdelávania pre deti z chudobných rodín – na tomto sa zhodli všetky oslovené skupiny. „*V MŠ majú rómske deti, lebo majú, ale mali by ich viac, keby štát všetko platil.*“ (starosta, okres 03 obec 02). Keďže takéto materské školy navštevujú prevažne deti zamestnaných rodičov, finančné nároky sú tu vyššie (môžu si ich dovoliť len ekonomicky stabilnejšie rodiny s „nižším“ počtom detí v príslušnom veku) ako v materských školách v rómskych komunitách – tie sa prispôbujú socioekonomickým podmienkam rodín, napríklad tak, že z externých zdrojov (charita, projekty, ai.) financujú nákupy hygienických potrieb, obuvi, prípadne ošatenia pre deti, neorganizujú finančne náročné výlety, uprednostňujú deti z rodín v hmotnej núdzi a dávajú si pozor, aby dosiahli zákonom stanovený 50% podiel takýchto detí v škole, pretože potom majú nárok na príspevok na stravovanie všetky deti v MŠ. Takéto „rómske škôlky“ môžu byť v režime poldennej prevádzky, vďaka tomu rodičom odpadá povinnosť financovania stravy, nákupu hygieny a potrieb súvisiacich s popoludňajším oddychom detí (pyžamo, posteľné prádlo, atď.).

Ochota, resp. neochota komunity školy (učiteľiek, rodičov z majority alebo zástupcov samosprávy) prijať rómske deti z chudobného prostredia do materskej školy s prevahou detí z majority zohráva tiež dôležitú úlohu - podľa rodičov, sociálnych pracovníkov, ale aj učiteľiek v MŠ, ktoré navštevujú iba rómske deti. Zaužívaná prax výberu rómskych detí na základe ich ekonomického zázemia a snaha udržať si čo najnižšie percento rómskych detí v triedach takýchto škôl je v lokalitách všeobecne známa a konzervovaná časom a môže byť jedným z dôvodov (určite nie jediným) nízkeho počtu žiadostí o prijatie dieťaťa od rómskych rodičov z MRK. Rómske deti sú do týchto škôl „precízne“ vyberané („*Tam chcú iba deti z lepších rodín*“), aj väčšina sociálnych pracovníkov zúčastnených fókusových skupín túto prax pozná z vlastnej alebo susednej obce. „*Máme aj také obce, kde rómske deti jednoducho nevezmú. Môžete aj neviem čo spraviť, prosto nie.*“ (pracovníčka národného projektu) Samozrejme naše zistenia sú ovplyvnené výberom obcí, ktoré sme sa rozhodli zaradiť do kvalitatívnej časti výskumu (uprednostnili sme obce s chudobnými rómskymi komunitami v okresoch s najnižšou mierou zaškolenosti rómskych detí), no zdá sa, že prísny výber rómskych detí do MŠ mimo rómskych osídlení sa týka nezanedbateľného počtu lokalít.

V prípade vzdialených komunít je prekážkou priestor – vo veľkej časti takýchto obcí je zaužívané, že pre deti „z osady“ je rómska škôlka („rómska škôlka“ môže byť alokovanou

triedou materskej školy) priamo v komunite alebo v jej blízkosti. „V meste je aspoň jedna rómska materská škola a ostatné MŠ prijímajú rómske deti len z integrovaných rodín podľa vlastných nepísaných pravidiel.“ (TSP, KE skupinový rozhovor v okrese 01)

Sociálni pracovníci v skupinovej diskusii otvorili aj tému (ne)záujmu rómskych rodičov zapisovať deti do MŠ s prevahou detí z majority. Podľa nich sú chudobní Rómovia z marginalizovaných komunít „zmierení“ s tým, že ich deti do „nerómskej“ školy nepatria, resp. v nej nie sú vítané a nevyvíjajú žiadnu aktivitu k zmene. Okrem vyššie uvedených dôvodov za tým stojí strach/obavy z neprijatia, konfliktov, ubližovania ich deťom, nepríjemné skúsenosti s odmietnutím žiadosti aj vnútorné prijatie oddeľovania, ktoré poznajú z vlastnej skúsenosti. Aktívnejší sú rodičia žijúci mimo rómskych osídlení a v lepších ekonomických podmienkach.

Vychádzajúc zo zistení všetkých etáp terénneho skúmania možno medzi prekážky v prístupe k predprimárnemu vzdelávaniu detí z marginalizovaných rómskych komunít zaradiť nasledovné:

- **Finančná nedostupnosť, chudoba, materiálna deprivácia a vylúčenie z dostupnosti služieb:** tejto téme sa venujeme v samostatnej časti správy
- **Kapacity materských škôl**
- **Administratívne prekážky**
- **Vzdialenosť, segregácia v bývaní**
- **Rozdeľovanie detí**
- **Predsudky a (ne)ochota prijať rómske deti z chudobných rodín do MŠ**
- **Bariéry na strane rodiny**
- **Jazyková bariéra, personálne kapacity (odbornosť):** S jazykovou bariérou rómskych detí súvisí schopnosť MŠ ponúknuť týmto deťom odborný personál so znalosťou rómskeho jazyka - v školách, za ktoré boli vyplnené dotazníky pedagogickí asistenti nepracujú, zároveň bola potreba asistenta ovládajúceho zvyky a jazyk komunity na prvom mieste v potrebách MŠ deklarovaných riaditeľkami a hneď za ňou sa umiestnila potreba pomoci so spoluprácou s rómskymi rodičmi. Aj rodičia, ktorí takú skúsenosť majú, pedagogických asistentov oceňujú (poznajú detí, ovládajú rómsky jazyk). Ak deti bez znalosti slovenského jazyka prichádzajú do školy, v ktorej im nikto nerozumie a oni nerozumejú nikomu, potom sa prirodzene ich pocit ohrozenia a odlúčenia zvyšuje. Dôležité tiež je, že starostovia aj zástupkyne MŠ z niektorých obcí vyjadrili obavy z „nepripravenosti“ učiteľiek pracovať s deťmi z MRK – išlo o obce, v ktorých zatiaľ veľa skúseností so vzdelávaním detí z marginalizovaných komunít v etnicky rôznorodých materských školách nemajú.
- **Slabá podpora alebo jej absencia:** Téma sa budeme venovať aj v ďalších častiach správy, takže na tomto mieste len stručne. Sociálni pracovníci a riaditeľky/učiteľky rómskych

materských škôl v rozhovoroch zdôrazňovali, že nezanedbateľná časť rómskych rodičov z marginalizovaných komunít potrebuje v súvislosti s prihlasovaním a navštevovaním detí MŠ podporu a asistenciu. Podľa výpovedí sociálnych pracovníkov nemá relevantná časť rodičov dobré informácie o finančných nárokoch (*„Rodičia sú slabo informovaní a očakávajú veľké výdavky, nevedia, že tam finančná prekážka nie je, ak sú v hmotnej núdzi“* sociálny pracovník), má rôzne obavy, o ktorých v prípade neexistujúcej podpory zo strany pomáhajúcich profesionálov alebo zamestnankýň MŠ a zároveň chýbajúcej skúsenosti v lokalite nie je s kým diskutovať, potrebuje asistenciu pri vybavovaní žiadosti o prijatie (lekárske potvrdenie, vypísanie žiadosti), atď. Osobitne sa venovali potrebe podpory (povzbudzovania, riešenia „prevádzkových“ problémov, atď.) v situáciách, keď sa dochádzka detí zhoršuje. Úlohu poradenstva vidia v presvedčaní rodičov o dôležitosti predprimárneho vzdelávania, odbúravaní ich obáv. Úlohou materských škôl je „pozývať“ rodičov a deti do školy – táto stratégia sa podľa sociálnych pracovníkov aj riaditeľiek rómskych MŠ osvedčila v niekoľkých lokalitách, preto je na škodu, že neprichádza v masívnejších rozmeroch a úlohou samospráv je vytvoriť priestor na kvalitné vzdelávanie detí v materských školách a tiež pomoc s prekonávaním ekonomických bariér (znižovanie alebo odpustenie poplatkov za MŠ, zapájanie sa do rozvojových projektov, atď.). Sociálni pracovníci hovoria, že ak materská škola (napr. prostredníctvom asistentky) urobí prvý krok, rodičia to chápu ako vyjadrenie záujmu a reagujú pozitívne. Až 34,57% riaditeľiek MŠ v dotazníku, ktoré rómske deti z chudobných rodín nemajú ako dôvod uvádza, že rodičia si k nim nepodali žiadosť.

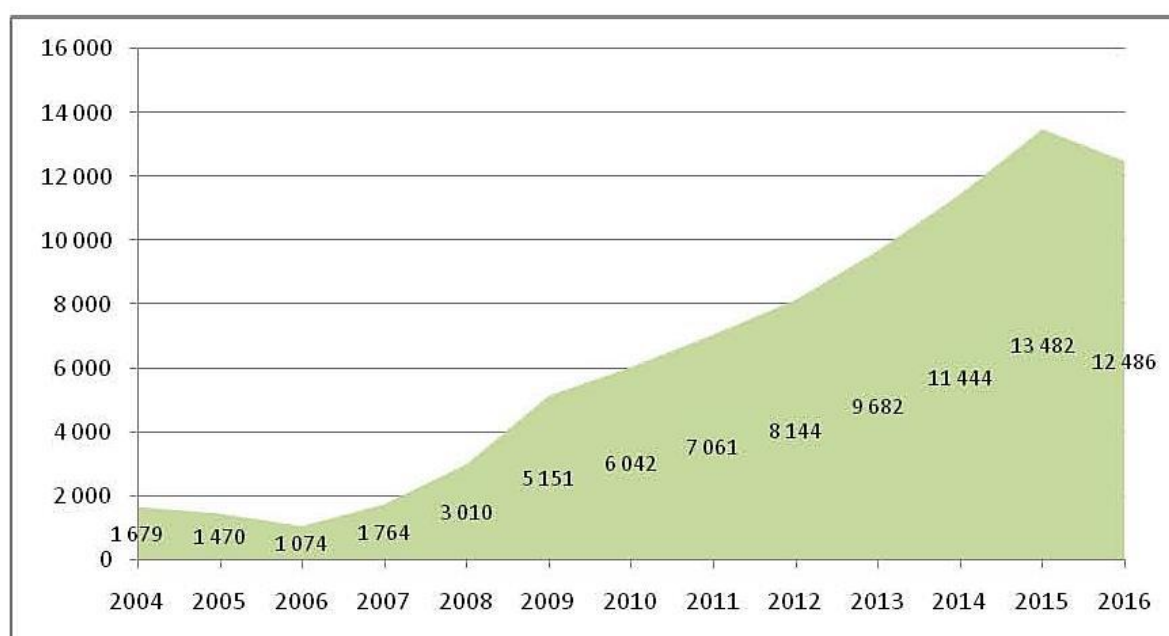
No najsilnejšiu prekážku v dostupnosti predprimárneho vzdelávania pre chudobné deti z MRK nemajú možnosť ovplyvniť ani aktéri na lokálnej úrovni – finančná podpora prístupu k predprimárnemu vzdelávaniu je predovšetkým v rukách štátu. V súvislosti s ekonomickým znevýhodnením chudobných rodín odkazujú na štát starostovia, sociálni pracovníci aj zástupkyne materských škôl. Ich úlohou je motivovať, povzbudzovať, vytvoriť priestor, ale pre pomoc s prekonávaním finančného a materiálneho nedostatku chudobným rodinám nemajú veľa nástrojov. Aj z toho možno pramení ich pesimizmus a nedôvera v schopnosti rodičov udržať dochádzku detí pravidelnú.

Kapacity materských škôl

Problém chýbajúcich kapacít materských škôl nie je žiadnym prekvapením, o absencii dostatočného počtu miest ako o jednom z hlavných dôvodov nízkej miery zaškolenosti detí vo vybraných regiónoch sa diskutuje, aj keď nie vždy sa jej prikladá dostatočný význam. Počet materských škôl medzi rokmi 1993 – 2016 klesol o 17,58% (MŠVVaŠ SR, 2017), aj keď od roku 2006 dochádza k nárastu počtu tried v školách a od roku 2014 aj k miernemu nárastu počtu samotných materských škôl – najmä cirkevných a súkromných (Herich, Kováč 2018).

V Grafe nižšie sú zaznamenané údaje Centra vedecko-technických informácií SR o evidovaných nevybavených žiadostiach od roku 2004 do 2016 – graf bol zverejnený v situačnej analýze o kapacitách materských škôl (MŠVVaŠ SR, 2017). Počet nevybavených žiadostí je dôležitým indikátorom situácie, aj keď nie je presným obrazom reality, pretože na jedno dieťa môže pripadať aj viacero žiadostí v rôznych MŠ a najmä mnohí rodičia si napríklad na základe ústne podanej informácie o kapacitnej nedostatočnosti žiadost' vôbec nepodajú, terénni pracovníci v obciach a mestách hovoria, že takto sa správajú najmä rómski rodičia (Rusnáková, Rosinský, 2018). „Nepodané“ písomné žiadosti sa tak v štatistikách vôbec neodrazia. „Doteraz nie sú zmapované skutočné potrebné kapacity materských škôl v lokalitách, ktoré sú domovom pre 804 komunít s vysokou koncentráciou Rómov.“ (Vančíková a kol., 2017)

Obrázok Vývoj počtu evidovaných nevybavených žiadostí

Zdroj: MŠVVaŠ SR, 2017

Kým sa dostaneme k hodnoteniu kapacít materských škôl v obciach ktoré sme oslovili, je dôležité pripomenúť, že sme sa pri terénnom výskume zamerali na tie regióny, ktoré sú na posledných priečkach v miere zaškolenosti detí, čiže problém bol očakávaný. Skôr ako kvantitatívne údaje o počtoch miest v MŠ nás zaujímalo, ako a či kompetentní rozmyšľajú nad kapacitami materských škôl vo vzťahu k deťom z marginalizovaných rómskych komunít, či očakávajú ich zvýšenú účasť na predprimárnom vzdelávaní (vzhľadom k pripravovanej legislatívnej zmene) a ako sa na túto skutočnosť pripravujú.

Dotazníkovým prieskumom sme oslovili vedenie materských škôl, ktoré svoje kapacity hodnotili predovšetkým v kontexte počtu žiadostí, takže lepší obraz o situácii v lokalitách nám poskytli rozhovory so zástupcami samospráv a sociálnymi pracovníkmi.

Starosti s kapacitou majú v takmer všetkých navštívených lokalitách, s výnimkou dvoch obcí, ktoré hlásia dostatočný počet miest aj v prípade povinného predškolského vzdelávania (predpoklad nárastu počtu žiadostí), no v jednej z týchto obcí miestny úrad nemá presnejší prehľad o počte detí v MRK v príslušnom veku. Vo viacerých obciach aktuálna kapacita MŠ postačuje pre predškolákov, ktorých školy pri prijímaní uprednostňujú, v dvoch obciach majú materské školy málo miest aj pre predškolákov. Aj obce, ktoré hlásia dostatok miest pre predškolákov, majú v MRK deti v príslušnom veku mimo materskej školy, ak sú v obci dve materské školy, tak kapacitný problém má škola určená pre deti z marginalizovanej komunity.

Terénni sociálni pracovníci považujú nedostatočnú kapacitu MŠ za jednu z kľúčových prekážok v prístupe rómskych detí k predprimárnemu vzdelávaniu (takmer ani v jednej z 25tich obcí nie je podľa nich dostatok miest, ak by o MŠ prejavili záujem rodičia detí z MRK).

Názory zástupcov samospráv na nízku mieru účasti detí z MRK na predprimárnom vzdelávaní sú rôznorodé, niekde sa témou príliš (alebo vôbec) nezaoberajú a nemajú ani dobrý prehľad o počte detí v MRK vo vekových kategóriách 3-5 rokov, niekde ju vnímajú ako problém. Rozsah výskumnej vzorky z rozhovorov nám nedovoľuje zovšeobecňovať, no za dôležité zistenie považujeme, že kapacity MŠ časť respondentov hodnotila bez ohľadu na deti z MRK a k téme pristúpila až po povzbudení anketárom. Respondenti vzdelávanie detí z MRK vidia ako samostatnú/oddelenú tému, veľmi nepočítajú s ich príchodom do spoločných škôl, uvažujú skôr o budovaní/rozširovaní „rómskych“ MŠ. To môže byť náznakom ich uvažovania o MRK, ktoré nie sú vnímané ako súčasť obecných celkov. Opäť treba pripomenúť, že táto skúsenosť sa netýka všetkých oslovených samospráv a celkový počet navštívených obcí nebol vysoký (18).

Nemilým zistením je, že ak nejde o rómske materské školy, nízkou účasťou detí z MRK sa učiteľky a riaditeľky veľmi nezaoberajú. Ak v obci chýba rómska MŠ, komunitné centrum alebo aktívni terénni sociálni pracovníci, potom je riziko, že sa problému nikto nevenuje.

Komunitné centrá, mimovládne organizácie v časti obcí supľujú úlohy materskej školy, sociálni pracovníci poznajú lokality, v ktorých sú ako náhrada pre deti bez zaškolenia v MŠ vytvárané nulté ročníky.

Dostupná podpora rozširovania kapacít MŠ a pripravovaná zmena legislatívy však na veľkú časť oslovených samospráv pôsobí mobilizačne, takže správy o plánoch na výstavbu nových alebo rozširovanie existujúcich škôl sú pozitívne. Vo viacerých obciach sa už nové MŠ stavajú, resp. prostriedky na výstavbu už majú zabezpečené.

Bariéry na strane rodiny

Vzhľadom k tomu, že rozhodnutie o podaní, resp. nepodaní žiadosti o prijatie dieťaťa do MŠ je na rodičoch, je len prirodzené, že im respondenti prikladajú vysokú dôležitosť. Otázkou je, nakoľko majú rodičia rozhodovanie reálne vo svojich rukách a či sa môžu rozhodovať na základe zvažovania významu predprimárneho vzdelávania, napr. pre budúce vzdelávacie kariéry svojich detí. Rozhovory s nimi prinajmenšom naznačujú, že relevanciu má skôr finančná situácia rodiny a ďalšie okolnosti (podrobnejšie v časti správy nazvanej „Čo na to rodičia“).

Už sme spomenuli, že časť respondentov mala tendencie rozdeľovať rómskych rodičov na dve skupiny – tých, ktorí sa o deti starajú a majú o vzdelávanie záujem a tých, ktorí sú k vzdelaniu svojich detí ľahostajní. Pri istom zovšeobecnení možno povedať, že „slušní a starostliví“ rodičia žijú v stabilnejších ekonomických pomeroch a fyzicky bližšie, prípadne v úplnej priestorovej integrácii vo vzťahu k majoritnému obyvateľstvu obce – druhá skupina rodičov je najmä z priestorovo odlúčených a chudobných rómskych komunít (asi každý respondent, ktorý sa témy dotkol zároveň pripomenul, že nejde o všetkých rodičov z MRK) a z chudobných pomeroch. Toto posudzovanie sa zrejme odráža aj na vnímaní samotných rodičov. *„Veľa detí Rómov z osady nechodí do škôlky, sú špinaví, rodičia sa o deti nestarajú, ale my sa staráme, chceme, aby sa deti učili. Chceme, aby aj moje deti chodili do školy. Nie sme ako oni.“* hovorí mama, ktorá svoje dieťa do MŠ prihlásila ako súčasť odpovede na otázku o význame predprimárneho vzdelávania. Okrem iného, jej odpoveď naznačuje, že materská škola môže byť súčasťou „prestíže“, snahy o začlenenie sa do majoritnej spoločnosti a tiež dištancu od „*nestarajúcich sa*“ rodičov v osade.

„Problémom je dochádzanie detí z osady do škôlky, rodičia sú v tomto nezodpovední. V prípade, že majú za niečo platiť, napr. lekárska prehliadka a pod. odmietajú to a radšej ich do škôlky nevezmú, alebo ak majú platiť za fotenie neprídu do škôlky.“ (vedúca odboru školstva v meste, v ktorom je MRK od najbližšej MŠ vzdialená cca. 2 km, KE okres 02 obec 01) Úryvok z rozhovoru s vedúcou odboru školstva dobre ilustruje interpretáciu niekoľkých znevýhodnení detí z MRK zástupcami inštitúcií. Samozrejme nemožno tento postoj zovšeobecniť, mnohí predstavitelia samospráv aj materských škôl, s ktorými sme sa stretli chápú komplikovanú situáciu chudobných rodín, no téme nedocenenia predprimárneho vzdelávania rómskymi rodičmi sa nevyhýba žiadna zo skupín aktérov.

Nezáujem, neschopnosť, ľahostajnosť, lenivosť rodičov je príčinou jednak neprítomnosti detí z MRK v materských školách (najviac sa téme venovali zástupcovia inštitúcií – samospráv vo väčších mestách, zamestnanci poradní, regionálnych úradov) a tiež zlej dochádzky detí hovoria učiteľky a sociálni pracovníci.

Pochopenie pre komplikovanosť situácie v rodinách a akceptáciu kombinácie znevýhodnení preukazovali sociálni pracovníci, ale aj riaditeľky škôl, ktoré s deťmi z MRK pracujú a aj starostovia obcí. Z viacerých rozhovorov bola citeľná frustrácia z neúspechu v aktivizácii

rodičov, ktorá môže byť dôsledkom absencie efektívnych nástrojov pomoci. „*Hľadáme všelijaké spôsoby riešenia, snažíme sa im vysvetľovať, komunikovať s nimi prostredníctvom komunitných centier, terénnych pracovníkov...tu je treba poskytovať finančné prostriedky – napr. na špeciálne autobusy, ktoré budú voziť deti z osád, financie na viac terénnych pracovníkov...*“ (starostka, KE okres 02 obec 01)

Svoju rolu nepochybne zohráva aj tradícia predškolského vzdelávania v rodinách a v komunitách, vyššia chorobnosť detí spojená s materiálnou depriváciou (nekvalitné bývanie a strava, slabšia dostupnosť zdravotníckej starostlivosti) a nedôvera vo formálne inštitúcie (sociálna pracovníčka hovorí o strachu z bielych plášťov).

Pre ilustráciu uvedieme výpovede sociálnych pracovníkov:

„*Ak sú v rodine starší súrodenci, tak sa o dieťa postarajú doma.*“

„*Nie sú naučení na formálne prostredie – napr. dieťa sa pokaká a rodič ho už na druhý deň do škôlky nedá.*“

„*Rodičia sú slabo informovaní a očakávajú veľké výdavky „nevedia, že tam finančná prekážka nie je ak sú v hmotnej núdzi.*“

„*Režim v rodine, problém je ranné vstávanie.*“

„*Ak dieťa povie, že nechce byť v MŠ, rodič ho nechá doma.*“

„*Majú strach z Nerómov.*“

„*Hovorí, že na čo bude chodiť do MŠ, keď aj tak pôjde do špecky...*“

Sociálni pracovníci a zamestnankyne MŠ majú skúsenosť, že dlhodobá podpora rodičov je účinná v udržaní dobrej dochádzky detí (motivácia, podpora pri riešení problémov), ale vyžaduje si personálne kapacity, ktoré materské školy nemajú. V niekoľkých obciach prevzali túto úlohu na svoje plecia terénni sociálni pracovníci, no ide skôr o ojedinelé príklady, aj preto, že sociálni pracovníci sú zahltení vlastnou agendou. Skôr nefunkčné sú direktívne prístupy, upozornenia, prikazovanie.

